

ORTAK AKIL POLİTİKA GELİŞTİRME DERNEĞİ

TÜRK DIŞ POLİTİKASINI MASAYA YATIRIYOR

ENİS TÜTÜNCÜ- Değerli arkadaşlar, şimdi toplantıya geçiyorum. Toplantıda gerçekten çok değerli katılımcılar var. Sanıyorum Türkiye'nin dış politikasına yeni açılımlarda bulunacak, değerli katkılarda bulunacak bir toplantı izleyeceğiz. Toplantının moderatörü derneğimizin genel sekreteri Dr. Sayın Hakan Akbulut, buyurun efendim, sözü Sayın Akbulut'a veriyorum.

Dr. HAKAN AKBULUT- Teşekkürler Sayın Başkan, iyi akşamlar. Sayın Başkan, değerli konuklarımız, değerli üyelerimiz, toplantıya katılan değerli katılımcılar; öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bu akşam dört değerli konuğumuz var. Bu dört değerli konuğumuzdan çok önemli bilgiler, görüşler alacağız. Kendilerine şükranlarımızı sunuyoruz. Ayrıca bu gece bu toplantıya katılan tüm katılımcılara şükranlarımızı sunuyoruz, bize güç verdiniz katılmakla, çok teşekkür ederiz.

Ben birazdan toplantının içeriği ve formatı hakkında size bilgi sunacağım, ama ondan evvel çok değerli katılımcıların CV'leri, özgeçmişleri hakkında bilgi vermek istiyorum. Aslında tüm katılımcılarımızın da CV'leri çok dolu, ben biraz özetlemeye çalıştım. Eğer tüm CV'lerini okumaya çalışsam herhalde uzun bir süre toplantıyı bununla meşgul etmek zorunda kalırız ki zamanı iyi kullanmak durumundayız.

İzninizle önce Sayın Yakış'tan başlamak istiyorum. Kendisi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu ve Düzce Üniversitesi fahri doktora sahibi, Sayın Yakış kariyer diplomat olarak Dışişleri Bakanlığında uzun yıllar görev yaptı. Kendisi çalıştığı Bakanlıkta bakan olma başarısını gösteren istisnai bir şahsiyet, onun için bu vesileyle de bunun altını çizerek belirtmek istiyorum. Dışişlerinde birçok görevde bulundu, Dışişleri Bakanlığı müsteşar yardımcılığı yaptı. Riyad, Kahire'de büyükelçilik görevlerinde bulundu, ayrıca Viyana'da Birleşmiş Milletler Viyana Ofisinde daimi temsilci olarak görev yaptı. Siyasi hayatına baktığımız zaman kendisi Ak Parti kurucusu, aynı zamanda genel başkan yardımcılığı dış ilişkilerden sorumlu yahut da Ak Partinin kuruluşu ve kuruluş sonrasında 22. ve 23. dönem Düzce milletvekili kendileri, kendisinin Fransa, Suudi Arabistan, İtalya ve Belçika'dan aldığı devlet nişanları var. Kendisi ayrıca Oxford Üniversitesinde bir yıl öğretim üyeliği yaptı. Çok

sayıda makalesi var, kendisine tekrar hoş geldiniz diyoruz Sayın Bakanımız.

Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel, Sayın Gürel de Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu, kendisi çok değerli bir akademisyenimiz siyasetin yanı sıra, Siyasal Bilgiler Fakültesinin dışında Ege Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Amerika'da Denver Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Doğu Akdeniz Üniversitesinde akademik çalışmalar yaptı. Hâlâ Atılım Üniversitesinde akademisyen olarak çalışmalarını sürdürüyor. Kendisinin siyasi yaşantısına baktığımız zamansa 20 ve 21. dönem İzmir milletvekili kendisi, aynı zamanda 56. ve 57. hükümetlerde devlet bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve başbakan yardımcılığı görevlerinde bulunmuş, kendisinin çok sayıda makalesi ve çeşitli konularda yazılmış kitapları var. Kendisine de çok teşekkür ediyoruz, hoş geldin diyoruz.

Sayın Hasan Göğüş Bey de Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu, herhalde tek mezun olmayan Ümit Yardım, ama Ümit Yardım'ın da Siyasal Bilgiler Fakültesiyle gönül bağlantısı var, onu biliyorum. Sayın Göğüş Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu ve Dışişleri Bakanlığında uzun yıllar görev yaptı. En son ayrıldığı görevde müsteşar yardımcılığı yaptı. Yeni Delhi büyükelçiliği, Londra büyükelçiliği, Birleşmiş Milletler Ofisi daimi temsilciliği, AGİT daimi temsilciliği görevlerinde bulundu. Kendisinin çeşitli makaleleri, hâlâ da yazmaya devam ettiği çeşitli makaleleri var, kitabı var. Sayın Göğüş hâlâ Uluslararası Kalkınma Örgütü Danışma Kurulu üyesi ve aynı zamanda Okan Üniversitesi Mütevelli Heyeti üyesi. Sayın Göğüş, hoş geldiniz.

Sayın Ümit Yardım Boğaziçi Üniversitesi mezunu, ama Siyasal Bilgiler Fakültesiyle çok yakın hem oradaki hocalarla, oradaki eğitimle yakından ilgili, hatta biliyorum kendisinin yüksek lisans yaptığı Gazi Üniversitesindeyken Siyasal Bilgiler Fakültesindeki birçok Hocadan da ders aldığını, kendisinin ayrıca fahri doktorası var. Azerbaycan Güzel Sanatlar Akademisi fahri doktora sahibi Sayın Yardım, kendisi de Dışişleri Bakanlığında çeşitli görevlerde bulundu. Sayın Yardım da Dışişleri Bakanlığında müsteşar yardımcılığı görevinde bulundu, ayrıca Tahran, Moskova ve Viyana Büyükelçiliklerinde bulundu. Siyasete 2019 yılında atıldı, 2019 yılında Gelecek Partisinin kurucu üyeleri arasındaydı ve halihazırda dış ilişkilerden sorumlu genel başkan yardımcısı Gelecek Partisinin, Sayın Yardım'ın çeşitli konularda yayınlanmış makaleleri ve kitapları bulunmaktadır. Kendisine de hoş geldin diyoruz. Bence bu özgeçmişleri kısa tuttum biraz, eğer atladığım ya da özellikle belirtmem

gereken bir şey varsa büyük bir memnuniyetle onları da söylemenizi isteriz.

Teşekkürler. Sayın Başkan, değerli konuşmacılarımız, değerli katılımcılar; bu akşam bildiğiniz üzere Türk dış politikasını konuşacağız. Türk dış politikası 2000'li yıllara kadar, 2000'li yılların başına kadar hepimizin bildiği üzere geleneksel dış politika ekseninde, çizgisinde bu isimle nitelendirilen, ama zaman içinde cumhuriyetin kuruluşundan itibaren gelişen bir çizgide, ama aynı eksende devam eden bir yaklaşımla sürdürüldü. Peki, geleneksel Türk dış politikası denilince akla ne geliyor? farklı küçük nüans farklarıyla farklı görüşler, farklı düşünceler olmasına rağmen geleneksel Türk dış politikası dediğimiz zaman 4-5 ana unsurun mevcudiyetini görüyoruz. Bu unsurlara yenileri de eklenebilir, ama izninizle bu Türk dış politikasını oluşturan temel unsurları zikretmek istiyorum.

Türk dış politikasının temel ayaklarından birisi biliyorsunuz dengeli ve çok yönlülük, diğer bir unsuru barışçı ve gerçekçi bir çizgide olması, diğer bir unsuru Batı ittifakları içinde yer almak, diğer bir unsuru uluslararası hukuka saygı, diğer bir unsuru Ortadoğu ve Araplar arası sorunlara karışmamak, diğer bir unsuru dış politika karar alma sürecinde kurum ve kuruluşların ağırlığının bulunması, diğer unsuru başka devletlerin içişlerine kesinlikle karışmamak; bunlar arttırılabilir. Şimdi tekrar teker teker diğer olabilecek temel unsurlar konusunda beyanda bulunmak istemiyorum, ama temel unsurlar bu. Bu temel unsurlardan 2000 yıllarının başından itibaren bazı aşındırmalar, bazı kayışlar, eksen kayışları olmaya başladı. Bunu da belki 2000'lerin başında karar verme sürecinin bürokratlardan çok danışmanlara kaydırılması şeklinde bazı sinyaller olarak görüyoruz. Tabii o dönemdeki deyim, o dönemde bu sinyallerin bugün günümüzde bu noktaya geleceğini kaç kişi tahmin ediyordu bilmiyoruz, ama o sinyaller o dönemde 2000 yeni mevcut siyasi iradenin iktidara gelmesiyle beraber verilmeye başlandı. Belli bir süreç çerçevesinde geleneksel dış politikadan farklı bir eksene geçildi. Bu da içinde bulunduğumuz dış politika konumu o eksenden farklı bir eksende yeni bir, yeni öncelikleri olan bir yaklaşımla sürdürülmeye devam ediyor.

Şimdi ben tabii bu iki yaklaşımı moderatör olduğum için görüş bildirmeyeceğim. Aslında tabii çok söylenecek şey var, bunları değerli konuşmacılarımıza bırakıyorum, ama bu iki geçmiş eksenden bugüne geliş, geldiğimiz süreci değerlendiren, bazı değerlendiren çevreler mevcut gelinek noktayı çok başarılı görüyorlar. Geçmişteki geleneksel Türk dış politikasını pasif, statükocu

bulup, Türkiye'nin bu yeni uygulanan eksenle beraber bir anlamda güç kazandığını, itibar kazandığını iddia ediyorlar. Diğer bir çevreyse Türkiye'nin geldiği noktayı tabii nelere mal olduğunu ve ne sıkıntılar yaşadığını Türkiye'nin ve Türkiye'nin bu noktaya gelmesinin büyük maliyetler ve itibar kaybının olduğunu iddia ediyorlar. Bütün bu yaklaşımları bu akşam tabii konuşacağız.

Türk dış politikası içinde bulunduğumuz koşullar çerçevesinde önümüzdeki dönemde de devam edeceğe benziyor. Mevcut siyasi irade olduğu müddetçe bir irade değişikliği, siyasi irade değişikliği olmadığı müddetçe devam edeceğe benziyor. Bu akşam Türk dış politikasını konuşurken geleneksel Türk dış politikasından bugüne geliste gelen süreçte Türkiye'nin kazanımlarını kaybettiklerini tartışacağız. Değerli konuklarımızdan arzu ettiğimiz ilk bölümde her konuşmacımızın 10'ar dakika bu konuda görüşlerini açıklaması, yalnız bu görüşleri açıklarken dört ayrı konuşmacımız için de dört ayrı çerçeve belirledik. Şimdi onları birazdan arz etmeye çalışacağım.

Sayın konuşmacılarımız genel bir yaklaşımdan sonra kendilerinin çerçevesinde Türkiye'nin kazanımları ne oldu, kayıpları ne oldu ve bundan sonraki dönemde Türk dış politikası mevcut siyasi iradenin izlediği politikayla nerelere gidebilir ve bir irade değişikliği olması durumunda 2023'te Türkiye'nin yeniden geleneksel dış politikaya dönme imkanı nedir? Bütün bunları değerli konuşmacılarımızla ilk bölümde tartışmalarını rica ediyoruz.

Sayın konuşmacılar, bu yaklaşımı sorunun, daha doğrusu bu sorumuzun bu açıklamaları yaparken özellikle Sayın Bakanımız Yakış'ın Ortadoğu ve Arap dünyasıyla ilgili konuları daha çok göz önüne alarak bir analiz yapma, değerlendirme yapmasını rica edeceğiz. Sayın Bakanımız Gürel'den Kıbrıs, Yunanistan ve Balkanlarla ilgili dış politikayı gelişimlerini ve geldiğimiz noktayı lütfedip değerlendirmesini isteyeceğiz. Sayın Göğüş'ten ise Batı dünyası, Avrupa Birliği, Amerika, uluslararası kuruluşlar nezdindeki bu süreci değerlendirip, bundan sonraki gelecekte ne olacağını bize lütfedip anlatmasını isteyeceğiz. Sayın Yardım'dansa Kafkasya, İran, Rusya, Çin, Orta Asya bölgesi çerçevesinde sorumluyu kendi penceresinden değerlendirmesini, anlatmasını rica edeceğiz. Bu ilk bölümde değerli konuşmacılarımıza 10'ar dakikalık süre vereceğiz. Eğer 10 dakikayı aşım olursa izninize affınıza sığınarak hatırlatmada bulunabilirim süreyi geçtiğinize ilişkin, toplantımızın ikinci bölümündeyse, soruları alacağız. Her konuşmacılar konuşmalarını sürdürürlerken değerli katılımcılar soruları Zoom ve You Tube'dan

chat kanalında yazabilirler. Biz o soruları toplayacağız ve her konuşmacımıza sırayla ikişer soru soracağız. İkinci bölümde toplam konuşmacılarımıza soracağımız soru sayısı 8 olacak. Bu sorular da çok fazla soru gelmesi halinde de bunu biz bir havuzda toplayıp, benzer soruları birleştirip ona göre sayın konuşmacılarımıza soracağız. Soruların cevaplarının da sayın konuşmacılar tarafından 3'er dakikada yanıtlanmasını istiyoruz. Lütfedip 3 dakikada yayınlarırsa çok memnun oluruz. Toplam toplantı süremiz de bu planlama çerçevesinde bir saat kırk dakika civarında olacak. Biraz fazla, biraz eksik olabilir, ama bir saat kırk dakikada bu toplantıyı bitirmek istiyoruz. Ben izninizle burada nokta koyuyorum. Değerli konuşmacılara tekrar katıldıkları için şükranlarımızı sunuyoruz. Değerli katılımcılar, toplantıya katılan arkadaşlarımıza, dostlarımıza da çok teşekkür ediyoruz, üyelerimize, özellikle Ortak Akıl üyelerimizin bu gece burada bulunmasından da ayrıca mutluyuz. Tekrar çok teşekkürler, Sayın Yakış'a sözü vererek toplantıyı başlatıyorum efendim, buyurun.

YAŞAR YAKIŞ- Teşekkür ederim Sayın Başkan. Her şeyden önce sizlerle beraber olduğum için çok memnunum ve bu girizgah kısmında verdiğiniz izahatlar için de çok teşekkür ederim. Çok güzel bir çerçeve çizmiş oldunuz.

Girizgah konuşması sırasında mümkün olduğu kadar spesifik konulara girmemek lazım, ama ister istemez bir genel çerçeve çizmek gerekiyor. Sayın Akbulut'un en başta ortaya attığı bir soru vardı: *"Türkiye neler kazandı, Türk dış politikası neler kazandı, neler kaybetti"* mealinde, tam kelimelerle belki söylemiyorum, ama bu soruya cevapla başlamak gerekirse, Türkiye şimdiye kadarki kazanımlarının çok büyük bir kısmını kaybetti. Şimdi olması gerektiği yerin çok altında bir yerde, hatta cumhuriyet kurulduğundan beri Türk dış politikasının şu anda içinde bulunduğu dönem kadar sıkıntılı bir döneme hiçbir zaman girmemiş olduğunu söyleyebiliriz. En yakın komşumuz olan ve hem dünya için, hem Türkiye için çok önemli bir bölge olan Ortadoğu'da üç tane çok önemli başkentte büyükelçimiz yok. Kahire'de büyükelçimiz yok, Tel Aviv'de büyükelçimiz yok, Suriye'de büyükelçimiz yok. Dolayısıyla sadece bu üç unsur dahi Türkiye'de dış politikanın ne kadar sıkıntı içinde olduğunu birer işaretidir.

Türkiye'nin Ortadoğu genelinde alırsak, dış politikasındaki sorunların kaynağında Ak Partinin Müslüman Kardeşler Örgütüyle ideolojik bağlantısı yatıyor. Ak Partinin ecdadı olan partiler, yani Erbakan'ın kurduğu çeşitli partilerin hepsini birlikte mütalaa ettiğim zaman bu partilerin Müslüman Kardeşler Hareketiyle,

Örgütüyle ideolojik bir yakınlığı, akrabalığı olduğunu kabul etmemiz lazım. Yani Hasan el-Benna 1928 yılında Mısır'da Müslüman Kardeşler Örgütünü kurduğu zaman orada yaptığı şey şuydu: Esas itibariyle demokrasiye dayanarak demokrasinin kendi çıkarlarına en iyi şekilde nasıl uygulanabileceğinin felsefesini yapmış ve bunu uygulamaya koymuştur ve o zaman geliştirdiği yöntem de demokrasiye bağlı kalalım, ama demokraside oy deposu olan yerler büyük şehirlerin varoşları ve kırsal kesimdir. Çünkü orada yaşayan insanların oy deposu olarak görmek lazım, onları çok ufak iyiliklerle bir paket un, şeker, ondan sonra kış aylarında kömür göndermek suretiyle kolayca tatmin edilebilecek insanlardır bunlar, demokraside işte bu yolu kullanmak suretiyle iktidara gelinebilir felsefesi vardı. Nitekim Ak Partinin ecdadı olan partiler, Erbakan'ın partilerinde İstanbul'da İstanbul'un varoşlarından oy almak suretiyle parti güçlendi ve bugünkü konumuna geldi. Dolayısıyla böyle bir ideolojik bağlantı var Ak Partiyle Müslüman Kardeşler Örgütü arasında, sonra da Müslüman Kardeşler Örgütü Arap Baharıyla önce Tunus'ta, sonra Mısır'da, sonra Libya'da, sonra Suriye'de iktidara gelmesi ihtimali ortaya çıktığı zaman Ak Partinin yöneticileri şöyle düşündüler: Şimdi Tunus'tan başlayarak Tunus, Libya, Mısır, Suriye olmak üzere bir Müslüman Kardeşler eğilimli partilerle yönetilen ülkeler kuşağı oluşuyor. Pek tabii ki Türkiye de bunların içinde en fazla demokrasi tecrübesi olan ülke olacağı için Türkiye bunların lideri olacaktır diye bir hevese kapılındı. Fakat En-Nahta Partisi Tunus'ta bir yıllık bir iktidardan sonra iktidarı paylaşmak zorunda kaldı, Mısır'da Muhammed Mursi bir yıl iktidarda kaldıktan sonra görevden uzaklaştırıldı, Libya kaos içine düştü ve Suriye'de de Beşşar Esad ayakta kalmayı başardı. Böylelikle Ak Partinin düşündüğü o dört ülkeden hepsinde hayalleri boşa çıkmış oldu. Böylelikle Ak Partinin Müslüman Kardeşler esasına dayanan politikası çökmüş oldu.

Şimdi bu genel politikayı söyledikten sonra ülkeler bazında ele alırsak, Suriye Türkiye'nin başına en fazla bela açan ülkedir ve buna da sebebiyet veren Türkiye'nin en başında uluslararası camiayla birlikte hareket etmek suretiyle, yani uluslararası camia Suriye'de rejimin nispetsiz derecede askeri kuvvet kullanmak suretiyle olayları bastırdığı zaman uluslararası camia Suriye'deki muhalefeti destekleme ihtiyacı hissetmişti. Türkiye de bu gruba katıldı, fakat bir süre sonra uluslararası camia Suriye'deki muhalefete sağlanan imkanların istenmeyen ellere düştüğünü, onların eline geçtiğini görünce uluslararası camia frene bastı, fakat Türkiye frene basamadı, basmadı, hatta daha sonra da Türkiye Suriye'deki kökten dinci kesime destek

sağlayan oto rutin güzergahı haline geldi. Bu Türkiye'nin Suriye'de yaptığı en büyük hata ve bu hatadan hâlâ bile kurtulabilmiş değil. Şu anda İdlib'de Rusya'yla güya işbirliği yapıyoruz, ama Türkiye Rusya'ya oradan, oradaki kökten dinci unsurları temizlemek için söz vermişti. Bunun için gayret de sarf etti, fakat oradaki o kökten dinci unsurları temizleyemedi hâlâ, bu temizlememe durumu devam ediyor. Gittikçe de daha vahim bir durumda, çünkü öyle zannediyorum gerek Suriye hükümetinin olayların üstesinden gelmesi sayesinde, gerek Rusya'nın da artık verdiği söz tut diye Türkiye'ye bastırması sonucunda sıkışmaya başlayacaktır. Bu İdlib kısmı, Suriye'de daha önemli bir sorun Suriye'deki Kürtler meselesidir. Suriye'deki Kürtler meselesinde Türkiye 2015'lerde Salih Müslim'i defalarca Türkiye'ye davet etmek suretiyle ona şu mesajı vermeye çalıştı: Sen Beşşar Esad'a savaş ilan edersen biz senin arkanda olacağız mesajı verilmeye çalışılmıştı. Fakat Salih Müslim oradaki, Suriye'deki Suriyeli olduğu için Suriye'deki dengeleri gayet iyi biliyor. Herhalde kendisine şu soruyu sormuştur: *"Peki, ya Beşşar Esad ayakta kalır da Türkiye beni kurtaramazsa, ben ne yapacağım"* sorusunu sormuştur ve Türkiye'nin bu işbirliği talebine olumlu cevap vermemiştir. Suriye'deki Kürtler meselesine belki sorular meyanında tekrar döneriz.

Öteki konular büyük başlıklar halinde İsrail'le olan sıkıntılarımız, İsrail'le olan sıkıntı da Yahudilerin 1400 yıl önce, 14 asır önce Medine'deki Müslümanlara çektirdikleri ve Peygamberimize çektirdikleri sıkıntı her mütedeyyin Müslüman'ın zihninde bir Yahudi düşmanlığı şeklinde zihninin gerisinde bir yerde durur. Bu Ak Partideki karar vericilerin zihninde de var, yani hâlâ 1400 yıl önce sen, siz Yahudiler Peygamberimize neler çektirmiştinizin hesabını sormaya yöneliyorlar. Bunun için İsraili yöneticilerle k olay kolay aynı dalga boyuna gelmeleri mümkün değil. İşte Mavi Marmara olayı onu gösterdi, ondan önce İsrail'in Gazze'de yürüttüğü politikalar nedeniyle aynı şekilde tepki gösterdi Türkiye ve şimdi de bir hareketlenme var. Vaktiyle Netanyahu zamanında Sayın Cumhurbaşkanımızla Netanyahu'nun yıldızlarının çakışmamasından kaynaklanan bir sorun vardı. Şimdi Netanyahu gitti, bakalım yeni yönetimle bir açılım hazırlığı var, öyle zannediyorum Türkiye'ye gelecek İsrail'deki en üst düzeydeki yetkililer, dolayısıyla bir yumuşama beklenebilir.

Türkiye'nin 1934 yılında Atatürk'ün Numan Menemencioğlu'yu çağırarak kendisine bir dizi tavsiyede bulunmuştu. Araplarla ilgili kısımda söylediği şey şuydu: *"Araplarla kültürel ve tarihi bağlarımız var. Bu bağları muhafaza edin ve geliştirmeye*

çalışın. Fakat Araplar arasındaki ihtilaflara bulaşmayın, Araplar sizden akıl istemedikçe siz onlara akıl verme ihtiyacını göstermeyin ve Araplar arasındaki Arapların içişlerinde Araplar kendi aralarındaki sorunları aile içi sorun olarak görürler. Arap olmayan bir ülkenin müdahalesini dışarıdan müdahale olarak görürler” Onun için ben sık sık şunu söylerim: “*Arap’ın Arap’a yaptığı unutulur, Türk’ün Arap’a yaptığı unutulmaz*” Onun için âdeta şimdiki hükümetimiz Atatürk’ün Numan Menemencioğlu’na yaptığı tavsiyelerin tam her alanda tersini yapıyor. Araplar arasında ihtilaf olduğu zaman Katar’ın tarafını tutmak suretiyle, Katar’ın da Müslüman Kardeşler bağlantısı nedeniyle onun tarafını tutmak suretiyle hiç bulaşmaması gerektiği şeye bulaştı ve yanlış olan tarafta yer aldı. Mısır’la ilgili olarak bir şey söylemek gerekir belki, mahkeme kararlarında hani bir şey vardır trafik kazalarında 8/8 kusur, 6/8 kusur şu taraftadır, bu taraftadır diye, Türkiye’yle Mısır arasındaki ilişkilerde ben 8/8 kusurun Türkiye tarafında olduğu kanaatindeyim. Çünkü Mısır her ülkede askeri darbeler olur, ama askeri darbelerden sonra eğer askeri darbeye iktidara gelen ekip ortalığa hâkim olmuşsa, bir müddet sonra o ülkeyle şu veya bu şekilde ilişki kurarsınız. Türkiye hâlâ o ilişkileri kuramadı, yani Mursi’nin devrilmesinden sonra ortaya çıkan durumda o aşamayı aşıp da ilişkileri düzeltme noktasına gelememi. Onun için bir gayret, açılım yaptı, ama şimdi de Mısır ayak sürmeye başladı. Çünkü Mısır’ın Türkiye’deki Müslüman Kardeşler Örgütü’nün faaliyetinin kontrol edilmesi yolundan çok ısrarlı talepleri var. Bakalım o talepleri yerine getirebilecek mi? Öyle zannediyorum süremi doldurmuş oldum, tekrar döneriz.

Dr. HAKAN AKBULUT- Çok teşekkürler Sayın Bakanım. Çok kısa özetlenecek olursa belirttikleriniz, özellikle Araplar arası sorunlara Türkiye’nin müdahil olmasının ne denli Türk dış politikasını zora soktuğunu örneklerle de açıkladınız ve gerçekten mevcut siyasi iradenin dini öncelik ve yaklaşımlarla Türk dış politikasındaki eksen kayışının Türkiye’yi sizin de belirttiğiniz çerçevede cumhuriyetin en sıkıntılı dönemi olması sürecine, noktasına getirdi. Belirttiklerinizden sonra Türkiye’nin mevcut dış politika çerçevesinde çok büyük kayıplarının olduğu temel soruya dönecek olursak bunu anlıyoruz, çok teşekkürler. Sayın Bakanım Gürel Bakanım, buyurun, sizden rica edelim. Yunanistan, Kıbrıs ve Balkanlar çerçeve.

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Daha önce daha genel bir değerlendirme oldu. Ben Sayın Tütüncü’ye çok teşekkür ediyorum, Sayın Akbulut’a çok teşekkür ediyorum bu fırsatı bana verdikleri için, bu değerli seçkin gruba hitap etme fırsatını

verdikleri için ve tabii Sayın Yakış'a da çok teşekkür ediyorum bu son 20 yılla ilgili fazla söyleyecek bir şey bırakmadığı için bana, sağ olsun. Dolayısıyla şimdi biraz geriden başlayayım.

Yani gerçi Sayın Akbulut bir özet yaptı Türk dış politikasının temel ölçütleri nelerdir, temel ... (33.04) nelerdi diye, ama ben biraz daha farklı bir yaklaşımla şöyle, hem kronolojik bir değerlendirme yapayım istiyorum. Bir kere en başta şunu söylemek lazım: Türk devrimi, cumhuriyet devrimi bir demokratik devrimdi. Neden bunu söylüyorum? Çünkü büyük sıklıkla şu söyleniyor: Büyük ölçüde bir hazırlığın isteğine bağlı olarak yukarıdan empoze edilerek yapılan bir reformdur cumhuriyet deniliyor. Bana göre bu doğru değil ve bir de tabii güncellikleri de şundan söz edenler var: Cumhuriyeti demokrasiyle taçlandırırım. Canım bu taç daha başından beri bizim başımızdaydı. Neden? Çünkü Atatürk önderliğinde kurtuluş mücadelesi verilirken önce Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri eliyle, sonra kongreler eliyle, sonra da tabii ki sonuna kadar Büyük Millet Meclisi eliyle demokratik tabanlı bir mücadele yürütüldü. Dünyaya örnektir bu mücadele hem demokratik olması bakımından, hem de bütün halkın katılımıyla kazanılan ilk başarılı anti-emperyalist mücadele olması dolayısıyla ve bunun sonunda kurduk ulus devletimizi, ama bunun gerçekleştirilmesi için gerçekçi hedeflerimizin olması gerekiyordu. Ne yeni Osmanlıcılığa bir fırsat tanımamız gerekiyordu, ne de eski işte gerçekten hayalimizde zor yaşattığımız görkemli günlerimize dönme fikri yaşatılmalıydı, gerçekçi hedefler benimsenmeliydi. Bu gerçek hedeflerin başında şu vardı: Egemen eşitlik vardı. Egemen eşit bir devlet olmak istedik bütün dünyada ve bu egemen eşitlik prensibi aynı zamanda uluslararası hukuka saygı prensibiyle, ilkesiyle bütünleşti ve dolayısıyla biz dünyanın her köşesinde saldırganlık yaşanırken, dünyanın her köşesinde uluslararası hukuk ayaklar altına alınırken biz uluslararası hukuka uygun davranmayı seçtik. Örneğin, Montrö Boğazlar Sözleşmesini dünyanın en bunalımlı dönemlerinde ve birbirleriyle bağdaşmaları mümkün olmayan birtakım uluslararası aktörleri bir araya getirerek büyük bir diplomasi ve hukuk zaferi kazanarak 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesini yapabildik. Böylece egemenliğimize getirilen son kısıtlamayı da ortadan kaldırmış olduk.

Peki, daha sonra ne oldu? İkinci Dünya Savaşında Türkiye gene gerçekçi davranmayı seçti, savaş dışı kalmayı seçti ve dünyadaki bloklaşmanın içerisinde yer almayı reddetti ve büyük ölçüde halkını ve yurdunu büyük zararlardan koruyarak

İkinci Dünya Savaşından çıktı. Peki, savaş sonrasında ne oldu? Savaş sonrasında özellikle 1950-1964 arasında Türkiye Cumhuriyeti maalesef bir soğuk savaş militanı olarak davrandı. Bu geleneksel Türk dış politikasının çizgilerine tamamen aykırı bir tutumdu. 1964'ten itibaren hem dünyadaki yumuşama koşullarının oluşması, hem 1961 Anayasasının getirdiği özgürlükler, örgütlük ortamı, hem de 1964'te Johnson mektubunun Türk dış politikasını yönetenlere verdiği dersler, öğrettikleri bundan sonra Türk dış politikasında temel değişikliklere yol açacaktır. Neydi bu değişiklikler? İdeolojilerden uzak bir şekilde özellikle ekonomik çıkarları gözeterek Sovyetler Birliğiyle dahi olağan ilişkiler, normal ilişkiler kurabilme ilkesiydi. Bölge ülkelerine daha çok önem verme ilkesiydi. Çünkü Johnson mektubu ve tabii 1965 yılındaki Kıbrıs, Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki Kıbrıs oylaması göstermiştir ki Türkiye'nin soğuk savaş politikalarını devam ettirerek, soğuk savaş militanlığını devam ettirerek kendisine özgü ulusal çıkarları koruması mümkün değildir. Dolayısıyla Türkiye 1964 öncesinde düşündüğü, yani o soğuk savaş döneminde düşündüğü o temel yanlışlıktan kurtuldu. Neydi bu temel yanlışlık? Türkiye o günlere kadar kendi ulusal çıkarlarının Batı'nın bütüncül çıkarları içerisinde yer aldığını ve sadece bunun bir parçası olduğunu düşünürken 1964 ertesinde artık Batı'nın bütüncül çıkarlarının dışında olan ve kendisine özgü olan birtakım ulusal çıkarlarının bulunduğunu ve bunları mutlaka Batı'nın bütüncül çıkarlarıyla çelişmemesi gerektiğini de düşündü, onu buldu ve dolayısıyla işte o sayede örneğin, Amerika Birleşik Devletlerinin afyon ekimi yasağına boyun eğmedi Demirel hükümeti, Demirel hükümeti aynı dönemde Sovyet kredisini projelendirmesiyle bir ağır sanayini kurabildi ve bunun ardından tabii Türkiye yeniden soğuk savaş ayarlarına döndürmek için 12 Mart 1971 askeri müdahalesi geldi. Sanırım 1970'ler Türkiye'nin bocaladığı, ama yine de bu geleneksel dış politikasının çerçevesini uygulamakta ısrar ettiği bir dönem oldu. 1980 ertesiye büyük ölçüde işte Türkiye'de iki unsurun artık neredeyse bir inanç sistemi haline geldiği dönem oldu. Bunlardan bir tanesi neydi? Bir tanesi neoliberal yapının, neoliberal ilkelerin uyulmazsa gerçekten Türkiye'yi felakete sürükleyecek birtakım ilkeler olduğu düşüncesi idi. Yani devlet ekonomiden tamamen elini ayağını çekmeli ve özelleştirme her alanda uygulanmalıydı. Bu bir inanç sistemi haline geldi. İkinci inanç sistemi ne oldu? Avrupa Birliğine üye olursak bütün dertlerimizden kurtuluruz bir inanç sistemi haline geldi ve sanırım bunları reddedenler de münafık haline geldi. Biz 1980'leri büyük ölçüde böyle geçirdik. Ondan sonrası ben sadece hasbelkader yazdığım iki tane hükümet programında dış politika bölümüne değinmek

istiyorum.

Dr. HAKAN AKBULUT- Sayın Bakanım, birkaç dakikada toparlarsak, 10 dakikaya...

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Hemen toparlıyorum. Gerçi çok uzattım, ama toparlıyorum. İkisinin de başlığı o dönemlerde, yani 1998'den 2002'ye kadarki iki hükümet programındaki dış politika bölümleri, benim yazdığım bölümlerin başlığı: *"Bölge merkezli dış politika"*ydı. Sanırım daha sonra 2000'lerdeki maceramızı ve nerelerde hata yaptığımızı Yaşar Yakış Bakanım çok etraflı bir şekilde anlattı. Benim değinmememe gerek yok, ama şu kadarını söyleyeyim, bana sorduklarında, *"eksen kayması mı var dış politikamızda"* diye bana sorduklarında ben şunu söylemiştim: *"Eksen kayması yok. Çünkü aynı eksen Washington-Ankara eksenini elinde duruyor, ama bir dış politika pusulası şaşması var"* Çünkü bir ulus devletin pusulası ulusal çıkarları gösterir, ama burada galiba biz ümmet çıkarlarını hedeflemekten mezhep çıkarlarını hedeflemeye, oradan da dernek çıkarlarını hedeflemeye kadar savrulduk ve büyük yanlışlık oradaydı.

Bugün Balkanlar konusunu değerlendirecek, bunu Akdeniz'den, Karadeniz'den ve Kafkaslardan ayırt etmek mümkün değildir, hepsini beraber düşünmek lazım. Yani bugün ben kısaca söyleyeyim. Örneğin, bir Hırvatistan'ın *"eğer Ukrayna'yla ilgili bir savaş çıkarsa biz NATO'dan birliklerimizi çekeriz"* diyebilmesi aslında bütün bu unsurların, bütün bu coğrafyanın ne kadar bütün olduğunu göstermektedir. Ne kadar bir bütünü temsil ettiğini göstermektedir. Çok kısa keseyim, bugün Türkiye Karadeniz ve boğazlar bakımından, Karadeniz ve boğazlardaki temel politikamız ve uluslararası ilişkileri yönlendiren temel uluslararası hukuk belgeleri ışığında yaptığımız değerlendirmelerden farklı değerlendirmelerle Batı'nın hizmetine sunulmak istenmektedir ve bence bu son derece sakıncalıdır. İşte bir yandan Montrö Boğazlar Sözleşmesinin değiştirilebileceğinin sözünün edilmesi, öte yandan Kanal İstanbul projesinde hâlâ ısrar ediliyor mu bilmiyorum, ama ısrar edilmesi bence Türkiye'nin hem Karadeniz, hem de Akdeniz'deki konumunu zorlayacak durumdadır. Ayrıca Sayın Yakış'ın belirttiği gibi bizim Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkilerimiz Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığını ve çıkarlarını da büyük ölçüde tehlikeye atmıştır. Amerika Birleşik Devletleri de âdeta hem Türkiye'yi Montrö ve Karadeniz konusunda zorlamaktadır, hem de bir yandan da Türkiye'yi âdeta kuşatmaktadır işte Dedeoğlu'dan Girit'e, Girit'ten aşağıda Güney Kıbrıs'ta üsleri elde ederek, oradan da

aşağıda Kuzey Suriye’de varlığını sürdürerek. Ben burada keseyim ve bütün bu konuların aslında bir bütün olduğunu tekrar ifade edeyim, izninizle burada sözlerime son vereyim. Teşekkür ederim.

Dr. HAKAN AKBULUT- Çok teşekkürler Sayın Bakanım değerli görüşleriniz ve açıklamalarınız için, sizin geleneksel Türk dış politikasının şekillenmesindeki gerçekçi ve koşulların yarattığı hususları çok akıcı bir şekilde dile getirdiniz. Gerçekten mevcut koşullar Türk dış politikasının, geleneksel Türk dış politikasının oluşmasında son derece önemli rol oynadı. Eksen kayması yaklaşımından çok dış politika pusulasının şaştığı yönünde bir görüş dediniz. Önemli olan belirttiğiniz gibi ülkelerin ulusal çıkarlarının ne yönde etkilendiği, eksen çatışmasında da, sapmasında da, pusulanın şaşmasında temel konu ulusal çıkardır. Onun için her halükarda, her ahval ve şartta ulusal çıkarın en önemli dış politikadaki unsur ve hepinizin analizlerde, değerlendirmelerde bunun üzerinde durmamız gerektiği hususunu bir kez daha hatırlattınız. Dış politikayı değerlendirirken bölgelerden çok birbiriyle bağlantılı konuların hep bir arada bir bütün çerçevesinde görülmesi gerektiğini dile getirdiniz. Tekrar çok teşekkür ediyoruz efendim, sorularla tekrar size döneceğiz. Sayın Göğüş, sözü size veriyorum efendim.

HASAN GÖĞÜŞ- Teşekkür ederim. Sayın Başkan, öncelikle davetiniz için ben de şükranlarımı ileterek başlamak istiyorum. Bana zor bir görev düştü. Benden önceki iki değerli konuşmacıdan sonra söz almak kolay değil, Sayın Yakış hem meslek büyüğüm, hem Bakanım, Sayın Gürel de hem Hocam, hem Bakanım; ben de bir gariban emekli büyükelçi olarak bir şeyler söylemeye çalışacağım.

Öncelikle bu ilk sorunuz: Türk dış politikası son dönemde ne kaybetti? Bunun cevabı çok kolay, iki kelimeyle vereceğim: İtibar ve imaj kaybettik. Yani bugün hakikaten özellikle Batı dünyasında imajımız yerlerde sürünüyor. Şimdi benim o 42 yıllık kariyerimin 30 yılı aşkını çok taraflı kuruluşlarda geçti. Birleşmiş Milletlerde ve AGİT’te bizzat çalıştım. Müsteşar yardımcısıyken AB’den sorumluydum, çok taraflı siyasi işler genel müdürüyken de Avrupa Konseyi’nden sorumluydum, dolayısıyla bütün çerçeveyi görebiliyorum.

Öncelikle ben Birleşmiş Milletlerden başlayayım, Avrupa Birliğini belki Batı’yı bahsederken Amerika’yla birlikte daha ayrıntılı olarak ele alırız. Birleşmiş Milletlerdeki itibarımız çok parlak değil, burada böyle bir uluslararası kuruluşta itibarın birinci göstergesi seçimlerdeki başarımızdır. 2009 yılında biz Güvenlik Konseyine 152 oyla

seçildik. Bu tarihi bir başarıydı, salonda bulunan her 5 ülkeden 4'ünün üyesini almışız. 5 sene sonra tekrar aday olduğumuzda 61 oyla üçüncü olduk, yani sonuncu olduk. Müthiş bir itibar kaybını gösteriyor. Tabiatıyla onun ayrıntılarına girmeyeceğim, burada bizim dışişlerinin de belki siyasi zorlamayla erken adaylık, yani normalde Japonya ve Almanya gibi Birleşmiş Milletlerin baba ülkeleri bile 10'ar yıl aralarla Güvenlik Konseyine seçiliyor. Biz böyle görevimiz 2011'de bitti, iki sene sonra adaylık açıkladık. Bu da olacak bir şey değil.

Bir diğer nokta Birleşmiş Milletlerle ilgili söyleyebileceğim Guterres zamanında bu daha doğrusu Ahmet Üzümcü'den sonra, bu Kimyasal Silahlar Örgütünün direktörlüğünü yapan arkadaşımızdan sonra hiçbir üst görevli yerleştiremedik Birleşmiş Milletlere, yani özellikle de Guterres zamanında gösterdiğimiz adaylardan hiçbirini kabul edilmedi. Son olarak geçen yıl da İnsan Hakları Konseyi seçimlerini kaybettik ki bu da Birleşmiş Milletler sisteminde önemli seçimlerden bir tanesidir.

NATO'ya gelecek olursak, NATO'da da imajımız çok parlak değil, burada da işte ikili sorgularımız yüzünden vetoyu çok kullanmamız antipatik bir hale düşürdü bizi, Allah'tan şimdiki Genel Sekreter Stoltenberg Norveçli bizi iyi idare etti diyeceğim, ama yeni Genel Sekreter bu yıl sonunda seçilecek, ona ne yapar bilemiyorum. En kötü ilişkilerimiz de Avrupa Konseyiyle geliyor. Avrupa Konseyinin biz kurucu üyesiyiz, İnsan Hakları Sözleşmesini yazan ülkelerden bir tanesiyiz, ama neredeyse atılma noktasına doğru gidiyor. Bu işte İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını uygulamamız nedeniyle ihlal süreci başladı. 19 Ocakta işte savunmamızı verdik, şubat başında da kaderimiz belli olacak. İşte o müeyyideler arasında oy hakkımızın alınması var, üyeliğin askıya alınması var, işte Avrupa Konseyinden atılmaya kadar bir dizi seçenek gündemde.

Uluslararası kuruluşlar açısından AGİT'te Türkiye'nin daima bir ağırlığı olmuştur. Yani 3-4 tane önemli merkez dersiniz Avrupa Birliği, işte Rusya, Amerika ve dördüncü, beşinci sırada Türkiye gelir, ama AGİT'in kendisi çok perişan durumda, 15 senedir bir nihai bildiri kabul ediliyor. İşte bu Rusya'yla Ukrayna sürtüşmesinden sonra belki bu silahsızlanma, önerilen silahsızlanma anlaşmalarının AGİT'te müzakere edilmesi gündeme gelebilir. Orada bir etkinliğimiz söz konusu olacaktır.

Şimdi Avrupa Birliğiyle ilişkilere geçecek olursak, ben 2001 yılında işte Bakanlık bu Harvard'da bir programa gönderdi üç haftalık Karadeniz güvenliğiyle ilgili, orada o zaman işte bu programın koordinatörü de Nancy Huntington Samuel

Huntington'un eşi, Samuel Huntington da bu *"Medeniyetler Çatışması"* kitabını yeni piyasaya sürmüştü. Bize de anlattı, derse geldi. İşte Türkiye'nin AB'de yeri olmadığı malum bilinen teorisi, ben de konferanstan sonra yanına gittim, kendimi tanıttım. O 2001 yılında da tabii insan hakları alanında çok parlak değiliz. Dedim: *"Bugün biz de kabul ediyoruz giremeyeceğiz, ama hani şartlar yerine getirdiğimizde -daha müzakereler de başlamamıştı- üye olabilecek miyiz"* dedim. *"Hayır, olamayacaksınız. Bunu bir tek Kohl yüzünüze söyledi, ama kapılar arkasında herkesin konuştuğu bu"* dedi. Hakikaten benim kişisel görüşüm Türkiye'nin kolay kolay AB'ye üye alınmayacağı. İşte bu müsteşar yardımcısı olduğum dönemde muhataplarımla yaptığım istişarelerde o zaman tabii 2011-2013 en parlak olduğumuz dönemler, yüzde 10 kalkınma sağlıyoruz, büyüme, insan hakları sicilimiz gayet iyi, ama işte o zaman da bize söyledikleri: *"Efendim, Türkiye nüfusu çok büyük, büyük bir ülke, hazmetmesi zor. Müslüman bir ülke, biz Hristiyan'ız"* Yani bu üçünde de bizim yapabileceğimiz bir şey yok. Bu bir insana sen çirkinsin, seni sevmiyorum, yüzünü değiştir demek gibi bir şey yani, nüfusumuzu azaltacak halimiz yok. Yani burada söylemek istediğim nokta devamlı bir bahane yaratıyor Avrupa Birliği, son 5 senedir de resmen komada, hatta geriye de gidiyor diyebiliriz. Geçen sene işte Türkiye'nin işlem gördüğü komisyonda daireyi değiştirdiler. Eskiden adayların dairesindeyken şimdi Kuzey Afrika bölümüne koydular. Yani Tunus'la aynı görüyor. Son 4-5 senedir hiç adaylık lafı edilmiyordu nihai bildirilerde, galiba bu son toplantıda bir yerde aday lafı ettiler. Yani bu chapter dediğimiz müzakere fasılları 35 fasılda deniz bitti. Yani 17 faslı aştık, fakat diğer fasıllara dokunulamıyoruz. İşte Fransa'nın bloke ettiği var, Komisyonun bloke ettiği var, Kıbrıs Rumlarının bloke ettiği var. Burada Sayın Bakanım 8/8 oranını verdi trafikte, yani bence böyle bir not verecek olsak ben 5/8 veya 6/8 ABD derim. Tabiatıyla bizim de hatalarımız var, ama 3/8'ü yine biz üzerimize almayız, ama biz ne yapsak da bizi AB'ye almayacaklar gibi görünüyor. Kaç dakikam kaldı?

Dr. HAKAN AKBULUT- Birkaç dakikanız var efendim.

HASAN GÖĞÜŞ- Tamam, o zaman sonda Amerika'dan kısaca söz edeyim. Amerika'yla ilişkiler de çok sorunlu ve bu bir yumak halinde giderek de artıyor. En başta tabii Amerika'nın bu PKK oluşumlarına, YPG'ye, PYG'ye verdiği destek, yani bu Türkiye için çok çok önemli, hayati derecede önemli. Bizim görüşlerimizi kabul etmiyor, hasıraltı ediyor. İşte S400 meselesi var bir yanda, onunla bağlantılı F35

sorunu var. Bu F16'ların modernizasyonu talebimiz var, ona da hâlâ bir cevap almış değiliz. FETÖ'nin iadesi meselesi var, Fethullah Gülen'in, o konudaki ısrarlı taleplerimize de cevap almıyoruz. Sayın Bakanım belki daha ayrıntılı girer sorularda, Suriye'yle Libya mesellerinde de göz göze bakmıyoruz Amerika'yla, Ermeni soykırımını geçen sene biliyorsunuz Kongre kabul etti. Yani biz yıllarımızı verdik bunu engellemek için, Sayın Bakanım da hatırlayacaktır. Her Türk büyükelçisi bu merkezde canla başla çalışır. Sırf bu özellikle de Amerika'dan geçmesin diye, ama Türkiye hiçbir tepki göstermedi. Bence bu hâlâ bir sorun olmaya devam edecektir. Şimdi açılan davalar, mahkemeler, o konuda Amerika üzerinde baskıyı devam ettirmek lazım. Bir ümit bu Yahudi lobisiyle barışma çabaları, İsrail'le ilişkilerimizin düzelmesi sonuç verirse belki bir kıpırdanma olabilir Amerika'yla ilişkiler, çünkü özellikle Kongre nezdinde çok yalnızız, çok desteksiziz. Ben burada bırakayım isterseniz, çünkü ülke bazında Avrupa'ya girersek onun içinden çıkamayız.

Dr. HAKAN AKBULUT- Çok teşekkürler Sayın Göğüs, zamana uyum konusunda gösterdiğiniz duyarlılık için de ayrıca teşekkür ederim. Gerçekten Türkiye'nin dış dünyada başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere uluslararası camiadaki ne denli itibar ve imaj kaybı olduğunu çok güzel örneklerle açıkladınız. Genel dış politika çizgisinden ayrılmamızın ülkede, ülkeyi itibar ve imaj açısından yurtdışında ne denli zor duruma düşürdüğünün gerçekten somut örnekleri, tekrar teşekkür ederiz. Sayın Yardım, söz sizde, Kafkaslar, Orta Asya, İran, Rusya, Çin coğrafyayla ilgili Türkiye'nin dış politikasındaki bu sapma veya pusulasını şaşırma ne denli etkili oldu, kazandırdıkları, kaybettirdikleri ve belki önümüzdeki dönemdeki geleceğe dönük varsayımlar? Teşekkürler.

ÜMİT YARDIM- Efendim, ben de herkese iyi akşamlar diliyorum. Sayın Bakanlarıma, Sayın Büyükelçiye, Enis Beye, size ve bütün konuklara merhaba diyorum. Hakan Bey, ben de bir-iki coğrafyaya girmeden önce bir-iki genel değerlendirmelerde bulunmak isterim öncelikle genel çerçeve bakımından, ben bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu dış politikada iki temel felsefi konunun dikkatle değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Birinci kategori sistematik ve kurumsal mesele ve kimlik sorunu, yani kimlik sorunu sadece insanlarda olmaz, ülkelerin de kimlik sorunu olabilir. Ben burada şunu kastediyorum: Türkiye için, Türkiye gibi ülkeler için merkezi bir yapıda değil, parlamenter sistemin dış politika, doğru ve rasyonel dış politika bakımından çok daha

gerçekçi ve rasyonel bir sistem olduğunu öncelikle vurgulamak istiyorum. Bugün baktığımızda dış politikada artık farklı aktörlere hiçbir şekilde yer yok. Halbuki siyasi partiler, Meclis çatısı altında bulunan farklı partiler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, dış politika uzmanları, bunlar rasyonel ve gerçekçi bir dış politikanın olmazsa olmaz aktörleri olması durumunda. Ancak artık bu konularda yorum yapan siyasi uzmanların bile sözüm ona uzman diyorum, sadece siyasi perspektiften propaganda yaptıklarını hepimiz hemen hemen her gün ana kanallarda ve gazetelerde görüyoruz.

İkinci unsur: Ben bunu da bir kariyer diplomat olarak vurgulamak isterim. Sayın Bakanlarım bunu çok daha iyi bileceklerdir. Dış büyükelçilikleri, misyonları, siyasi atama artık kontrolden tamamen çıkmıştır. Bu net, geçmişte de, hatta Atatürk döneminde de bir-iki temsilciler atanıyordu. Yahya Kemal mesela, fakat hepsi de belli sınırlar içindeydi. Bugün artık neredeyse aktif büyükelçilerimizin yüzde 17-18'i siyasi temsil, şimdi bunun ne kadar vahim bir tablo olduğunu dış politikayla uğraşan herkes ne demek istediğimizi de anlayacaktır. Kaldı ki burada liyakat diye bir kriter olsa hadi onu da bir noktaya kadar kabullenebiliriz, ama onun da olmadığını ben düşünüyorum. Bunun dışında sistematik sorunlar bakımından savrulmuşluk, eşgüdüksüzlük, popülizm gibi konuları da kısa başlıklar halinde vurgulamak lazım. Nedir bu? Sayın Bakanım Şükrü Bey söyledi, mesela Montrö konusu bugün süren Rusya-Ukrayna krizinin bence tek bir tek olumlu genel sistem bakımından yönü var: Anlayan ve sağduyulu dış politika yapımcıları bakımından Montrö'nün ne anlama geldiğini umarım herkes anlıyordur ve İstanbul Kanalı gibi birtakım fantastik fikirlerden vazgeçmelerini küçük de olsa bir vesile teşkil eder diye de umuyorum. Bunun dışında popülizm, bu da çok önemli bir sistematik sorundur. Bakın, hemen bir örnekle geçiyorum. İki ay önce hepimiz Türkiye'de 10 büyükelçi diye bir trajik vahim bir tecrübe yaşadık. Bu her şartlarda yaşanabilir, ancak böyle bir konunun Eskişehir'de ya da Kırşehir'de herhangi bir mitingde konuşulacak bir konu olmaması gerektiğini de herhalde hepimiz biliyoruzdur. Bunlar popülizm konuları olmaması gereken konulardır.

Şimdi ben birinci çerçeveye sistematik sorunlar dedim. İkinci felsefik sorunsal Hakan Bey bana göre bu dönemde yeni ve gelişen dünyanın sağlıklı bir şekilde okunamaması ve değerlendirilememesi. Mesela, nedir? Şimdi artık hepimiz biliyoruz ki yine soğuk savaş sonrasının tek kutuplu sisteminden çıkarak çok kutuplu bir dünya

sistemine yönelik arayışlar var. Birçok ülke buna göre kendini konumlandırıyor ve ona göre stratejiler geliştirmeye gayret ediyorlar. Türkiye’de de bunun herhangi bir çıkışı, yöntemi var mı? Maalesef bunu da göremiyoruz. Mesela, zaman zaman “*dünya 5’ten büyüktür*” söylemlerini hep nedense miting meydanlarında filan görüyoruz, ama benim dışarıdan görebildiğim kadarıyla mesela, bir güvenlik, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Reformu bünyesinde yapılan hiçbir ciddi çalışmanın olmadığını düşünüyorum. Diyelim ki bugün bir reform yapıldı ve Güvenlik Konseyi genişletildi, hiçbir şekilde Türkiye yeni üyeler arasında yer almayacaktır. Bunlar büyü ihtimalle Almanya, Hindistan, Japonya, Brezilya gibi ülkeler olacaktır. Çünkü yeni bir dünyanın oluşturulmasına yönelik düşünceler bile rasyonel bir dış politika araştırmasıyla değil, tamamen popülizm üzerinden gitmesi nedeniyledir.

Bunun dışında belki bu konuda farklı görüşler de olabilir, ama ben şu kanaatteyim: Artık yeni dünyada Türkiye’nin hangi iktidar olursa olsun, ama rasyonel ve gerçekçi olması şartıyla Türkiye’nin ilgi alanı çok farklı bölgelerde olacaktır. Hani ben bunu çok şaşırtıcı da bulmuyorum ve ben bu vesileyle cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’ye yeni dış politika ufukları açan bütün büyüklere de, katkı veren herkese de bir kez daha teşekkür ve minnettar olmamız gerektiğini söylüyorum. Bugünlerde mesela, bir Latin Amerika açılımı, Avrasya, Afrika gibi açılımlardan söz ediliyor, ama aslında bunların kökenine baktığımızda da bunların önemli bir bölümünün mesela, 2000 öncesinde işte bilemiyorum mesela, merhum İsmail Cem döneminde ya da diğer bakanlarımız döneminde temellerinin olduğunu, yani Türkiye’nin dış dünyaya açılmaya yönelik adımlarının aslında her zaman gündemde olduğunu, ama asıl meselenin burada bir realist ve gerçekçilik temelinde olması ve imkanlarımızla orantılı olması gerektiğidir. Aksi takdirde hayal aleminin getireceği trajik sonuçları da hepimiz tahmin edebiliriz.

Üçüncü unsuru da söyleyip bu kategoriye bitiriyorum: Konum. Bugün Türkiye’nin konumunun nerede olduğu tartışılıyor artık, Türkiye kendini nerede konumlandırıyor? İttifak bağlantısı olduğumuz bir şekilde NATO, Avrupa Birliği mi, yoksa çok uzaklarda olan Rusya, Çin, Avrasya modeli midir? Ya bir kimlik sorununun bir dış politikada sürüyor olması kadar vahim bir konu olamaz, dolayısıyla sizin konu başlığı olarak verdiğiniz “*Türkiye nereye gidiyor*” sorusunun cevabı aslında hiçbir yere gitmiyor, sadece savruluyor Türkiye, hani bunu da bu vesileyle söylemiş olayım.

Şimdi bütün bu iki kategoriye üst üste topladığımızda biraz önce değerli

konuşmacılarımızın, büyüklerimizin ve Sayın Büyükelçinin söylediği pratikte çok büyük sorunlarla yüz yüze kalıyoruz. Bunların çok önemlileri zaten zikredildi. Şimdi bakın, nerede bundan bir sene önce Trump'un Sayın Cumhurbaşkanı'na yazdığı o hakaret dolu mektup ve buna hiçbir tepki verilmemesi nerede, nerede o eski Türkiye diye küçümsenen dönemde merhum İnönü'nün Johnson mektubuna verdiği o müthiş cevap ya da nerede Hasan Esat Işık merhumun Ermeni kararı çıktığında Fransa'da kimseye sormadan atlayıp merkeze gelmesi? İşte eski ve yeni Türkiye retorikleri çok kullanılıyor, ama biraz da bunları hatırlamakta fayda var. Hasan Bey NATO, Avrupa Birliği gibi konulara değindi ve şu gerçekten çok üzücü: Artık Türkiye'nin aidiyet sorununun NATO içinde bile tartışılmış, tartışılıyor hale gelmesi kadar irrasyonel bir konu, bir durum olabilir mi? İşte bu nedenle Türkiye'nin dış politikası hiçbir yöne doğru gitmiyor, sadece savrulmuşluk, günü kurtarmaya yönelik bir durum içinde bir oraya, bir o yana gidiyor. Bu süreçte normalleşme diye adımlar atılıyor. Biz prensip olarak tabii ki her Türk vatandaşı da bunu ister. Komşularla böyle herhangi ülkeyle ilişkilerimiz için normalleşmesi gayet güzel filan da bunun yöntemi üzerinde çok iyi düşünmek lazım. Daha düne kadar en üst perdeden yine popülizm üzerinden kavga, dövüş, sistematik bir suçlamalar içinde olunan, işte Arap Emirlikleri, Ermenistan, İsrail, ya bunların üzerinde çok düşünülmesi gereken çok ciddi soru işaretleri var. Bu normalleşmeye karşı olduğum için değil, ama bir model sorunu var. Onu tespit ediyorum.

Sonra Hakan Bey, sizin sorularınıza cevaben çok kısa başlıklar içinde hemen iki-üç dakikada şunları söyleyeyim: Türkiye-İran ilişkileri genelde hani hangi iktidar olursa olsun çok büyük zıplamalar yapabilecek bir ilişkiler tarzı değildir, ama her iki ülkenin birbirini kollaması, özellikle Türkiye bakımından çok stratejik peşinde koşmaması, özellikle İran söz konusu olduğunda da Irak, Lübnan gibi, Suriye gibi bölgelerde de, hatta Kafkasya bölgelerinde de Türkiye'nin çok dikkatli olması gerektiği kanaatini ben taşıyorum. Kafkasya ve Orta Asya maalesef çok uzun yıllar geçmesine rağmen Türkiye hâlâ belirli böyle kategoriler hariç ne Kafkasya'da, ne Orta Asya Cumhuriyetlerinde, daha doğrusu özetle eski Sovyet Cumhuriyetlerinde başat ve bir numaralı aktör değildir. Bu konuda böyle Rusya'yla itiş kakışa girmek, biz mi daha iyiyiz, ya bunlar tamamen hayalperestlik. Rusya'nın bölgedeki mevcudiyeti yaklaşık 200 yıldır kurumlarıyla, Çarlık Rusya'sının birikimiyle, Sovyetler birikimiyle ve yeni Rusya Federasyonunda kuruluyor. Dolayısıyla Türkiye'nin bu konularda da yakın,

doğal olarak yakın, çünkü o bölgelerde çok insani ilişkilerimiz var. Belki siyasi, askeri ilişkilerimiz o boyutlarda değil, ama insani ilişkilerimiz var, değerler boyutunda ilişkilerimiz; bunları da sürdürmek lazım, ama gözlerimizin de Moskova üzerinde de olmasında fayda var. Tabii ki burada doğal olarak şu soru akla gelebilir: Peki, Ermenistan'ın işgalinden kurtarılması gayet tabii ki biz o bölgenin, kardeş Azerbaycan'ın bu 44 gün savaşıyla işgalden kurtulmuş olmasını yüzde 95 memnuniyetle karşılıyoruz. Buna aykırı bir fikir verecek ben Türkiye'de bir insan, ama iktidar, ya bu karar vericilere de şunu soruyoruz: Rus askerini bölgeye 30 yıl sonra geri getirdiniz. Şimdi bu faktör Türkiye'de hiç tartışılmıyor, ama bunun uzun vadede Türkiye'ye ne tür bir olumsuzluklar olacağını da herkesin düşünmesi lazım. Belki şu söylenebilir: Başka çare yoktu, o yüzde 95'in Karabağ'ın kurtarılması için gelmesi o ayrı bir konu, ama sonuçta bugün Türkiye'nin de bilgisi ve büyük ihtimalle senaryolar çerçevesinde Rus askeri tekrar Azerbaycan'a yerleşmiştir. Bu en ufak bir tereddüt getiren bir konu var ve son olarak Rusya ve Çin'le ilişkilerimiz Hakan Bey, ben Rusya ve Çin gibi ülkelerle gerçekten böyle stratejik demesek bile çok ileri düzeyde ilişkiler, işbirliği kurulması gerektiğine inanıyorum. Sonuçta yeni dünyanın gelişen büyük iki tane ülkesidir. Ancak ben bugünkü haliyle bu ilişkilerin de suni ilişkiler olduğunu düşünüyorum. Çünkü bizim bugün Rusya ve Çin'le ilişkilerimiz ya da işbirliği arayışlarımız doğal mecrasında akan ilişkiler değil, bunlar Batı'yla bozulan ilişkilerimizden kaynaklanan savrulmalar neticesinde oluşan yönelimler neticesinde olan ilişkiler. Böyle bir S400 projesinin Batı'yla olan ilişkileri dejenere etmesi ya da Avrupa Birliği, Parlamento, NATO gibi ilişkilerimizi dejenere etmesinin karşılığı bu ülkelere yanaşmak asla olamaz, ama şuna hiçbir itirazım olmaz: Hem ait olduğumuz kampla -ki Batı, NATO, Avrupa Birliği üyelik hedefi- hem o hedefleri korumak, o yolda sağlam, düzgün adımlarla gitmek, ama bir yandan da Rusya ve Çin'le ilişkileri zıplatmaya, geliştirmeye çalışmak, bu rasyonel bir politika tarzıdır. Ben bunu doğru, nitekim NATO üyesi olan Almanya'nın Çin'le toplam ticaret hacmi 300-400 milyar dolar civarında, yani Türkiye'nin toplam dış ticaretinden çok daha fazla, ama kimse gidip Berlin'e sen NATO'dan ayrılıyor musun, sözde müttefiksin diye sorgulamalara yönelmiyor. Çin konusunda Türkiye söylediğim gibi her ne kadar ilişkilere önem verse bir konuda sınıfta kalmıştır: Sadece ikili boyutta değil, uluslararası sistemde de boyutta kalmıştır. Bu Uygurlar konusudur. Bunu özellikle vurgulamayı düşündüm. Bütün dünya Çin'deki Sincan ya da bizim tarihi isimlendirme Doğu Türkistan konusu konuşulduğunda Türkiye'ye şu soruyu soruyorlar: Sizin suskunluğunuzu -yani

Türkiye'nin- Çin neyle satın aldı? Bir Türk insanı olarak, bir Türk vatandaşı olarak böyle bir şeye nasıl bu durumların içine düştüğümüzü sindirebilir miyiz, böyle bir şey olabilir mi? Bakın, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında Hakan Bey, Atatürk döneminde cumhuriyetimizin o dönemlerde Türkiye'nin o bölgelerle ilgisi vardı, Baltıklarla vardı. Belki siyasi düzeyde atılım yapıyor, ama orayla olan ilişkiler, Afganistan, Çin, biz o dönemlere göre 100 yıl daha gerideyiz ve gerçekten ben bir Türk vatandaşı olarak bugün Doğu Türkistan konusunda Türkiye'nin suskunluğundan en basit tabiriyle utanç duyuyorum. Bunu da açıklıkla söyleyeyim, 3 yıldır Türkiye dış politika yapımcıları bölgeye bir heyet gönderemediler. Bunu da not edelim.

Dr. HAKAN AKBULUT- Teşekkürler Sayın Yardım, süre doldu, geçtik biraz da, son cümleliz buyurun.

ÜMİT YARDIM- O zaman peki, dış politikada yeni dönem kaçınılmaz olarak gerekiyor. Bunu hep beraber bütün dış politika yapımcı olarak, ama bütün unsurlarıyla farklı görüşten, kategoriden insanlar olarak hep birlikte yeni bir dönemi hazırlamamız gerekiyor, ortak akıl gerekiyor. Devlet tecrübesi tahrip edilmiş olsa da bunun tekrar canlandırılması gerekiyor, liyakat gerekiyor. Aksi takdirde çok daha vahim maliyet ve faturaların Türkiye'nin önüne geleceğinden endişe ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Dr. HAKAN AKBULUT- Teşekkürler Yardım, sizin de değerli sunuşlarınız çerçevesinde dış politikada mevcut şartlarda ne kadar rasyonaliteden uzak popülist yaklaşımlar içinde olduğumuzu bir kez daha verdiğiniz örneklerle anladık. Türkiye'nin kimlik sorununun bu doğrultuda sorgulanıyor olması da ayrıca dış politikanın ne denli yanlış ve hedeflerinden, amaçlarından uzak yönlendirdiğini bir kez daha gösteriyor. Çok teşekkürler. Değerli konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyoruz, gerçekten yalnız tabii süremiz o kadar güzel konuşma olunca çok da her 10 dakikada bir müdahale etmek istemedim. Yaklaşık yarım saatimiz kaldı maksimum, bu doğrultuda birçok da sorumuz var. Bu sorulardan ben hepsini sormak durumunda değilim tabii, önce bir tur yapacağım. Eğer zaman kalırsa tekrar sayın konuşmacılardan ricam mümkün olduğu kadar öz çok kısa yanıtlamaları belki birkaç cümleyle, çünkü bir sürü çok güzel sorular var aslında öğrenmek istediğimiz, duymak istediğimiz sizden onun için sizden ricam çok kısa olarak yanıt vermeniz. İlk soruyu ben tabii değerli soru soran dostlarımız, katılımcıların teker teker sorularını çok fazla ayrıntılı söylemeyeceğim, ama özellikle sorular çerçevesinde gündeme getirilen ana konuları size yansıtmaya

çalışacağım. Sorulardan bir tanesi öncelikle Sayın Yakış'la başlamak istiyoruz: Türkiye'nin toprak bütünlüğüne inanıyoruz ve son derece önemli. Şimdi Esad rejimi Türklerle bir işbirliği ya da temas içinde diyelim, çeşitli görüşmeler yapıyor. Bu çerçevede Türkiye'nin bu önümüzdeki dönemdeki Kürtlerle, bu doğrultuda PYD'yle diyelim, PYD'yle olabilecek bir anlaşmasında Esad'ın Türkiye'nin yaklaşımı ne olmalı ve biz bunu, bu yaklaşımı desteklemeli miyiz, desteklememeli miyiz? Sorulardan bir tanesi bu, özellikle bunu kısaca yanıtlarsanız memnun oluruz.

YAŞAR YAKIŞ- Memnuniyetle, pek tabii ki Türkiye'nin Kürtler orada kaldığı sürece, orası Kürtlerle meskun bir bölge olduğu sürece ve sınırın beri tarafında da yine onların Kürt kardeşleri ve kendi vatandaşlarımız olduğu sürece bu coğrafyada yaşamaya mahkumuz. Onun için bizim Suriye'yi de, Suriye rejimini de, Beşşar Esad rejimini de işin içine katmak suretiyle şunu söylememiz lazım Suriyeli Kürtlere: Ey Kürt kardeşlerimiz, bakın, Amerika bugün burada, Rusya burada, sizlere destek de veriyor, ama er veya geç bu ülkeler çekip gideceklerdir, ama siz ve biz burada kalacağız. Biz aynı coğrafyayı paylaşıyoruz. Onun için biz ikimizin de sürdürülebilir bir ilişkiler manzumesi içine girmemiz lazımdır. O sürdürülebilir şey de şudur: Oradaki Kürtlerin haklarının Suriye tarafından tanınması, sınırın beri tarafındaki Kürtler de, Türkiye'deki Kürtler için de zaten Türkiye'de Kürtler siyasal haklarından yeteri kadar yararlanmadıklarından şikâyet ediyorlar. Her iki taraf için de geçerli demokratik temel hak ve hürriyetlerin alanını genişleten bir çerçeve çizip, Türkiye, Suriye rejimi ve Kürtler arasında bir anlaşmaya varmak lazım. Çözüm budur.

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Ben bir şey söyleyebilir miyim Sayın Akbulut burada?

Dr. HAKAN AKBULUT- Buyurun efendim.

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Şimdi tabii ki eminim bu soru son derece saygıdeğer bir katılımcımızdan geldi ve eminim ki samimi bir soru.

Dr. HAKAN AKBULUT- Ben katılımcımızı da, soran soruyu değerli katılımcımızı da söyleyeyim. Kendisi eski Mersin milletvekilimiz Aytuğ Atıcı Bey, CHP Genel Başkan adayı Aytuğ Bey lütfedip bu gece burada aramızda, kendisinin sorusu, son derece de, bu soruyu biraz yalnız başka sorularla da birleştirdim.

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Aytuğ Bey'e ben o zaman şunu hatırlatayım: Şimdiye kadar Amerika Birleşik Devletlerinin PKK, PYD'ye onları bir müttefik sayarak

gönderdiği on binlerce tır silah ve malzemeyi göz ardı ederek ve Amerika Birleşik Devletlerinin burada bir devlet kurdurma çabalarını göz ardı ederek şimdi sadece ve sadece işte Esad bunlarla görüşüyor, biz bu konuda ne yapmalıyız diye sormak bana biraz soyutlanmış bir soru gibi geliyor. Gerçeklikten uzak bir soru gibi geliyor. Ben de onu söyleyeyim istedim. Teşekkür ederim.

Dr. HAKAN AKBULUT- Teşekkürler. Katılımcılar konuşmadığı için Sayın Aytuğ'un bu konudaki cevabını bilmiyoruz, ama belki Sayın Aytuğ, bir şeyler söylemek ister misiniz iki dakika? Gökhan Bey, Aytuğ'un eğer mikrofonunu açarsanız belki bir açıklık getirmek isteyebilir.

AYTUĞ ATICI- Efendim, herkese iyi akşamlar diliyorum. Öncelikle böyle keyifli bir toplantı düzenledikleri için başta Hakan Bey olmak üzere "*Ortak Akıl*"ın yöneticilerine, değerli Enis ağabeyimize de çok teşekkür ediyorum. Tabii konu tek başına çok uzun süre tartışılması gereken bir konu, bütün Türkiye'ye "*burada bir kukla terör örgütü devleti kurdurmayacağız*" diye yaklaşımda bulunup, bir yandan da buraya gönderilen silahlara yardımcı olan bir yapıyla karşı karşıyayız, ama ben samimi olarak şunu sormuştum: Gerçekten burada tabii ki otonomi bir devlet kurmaya doğru gidecektir, ama burada bir özerk yapı kurulması bizim ticari ilişkilerimiz yahut da bunları acaba desteklediğimizde ileride bize yararı olur mu? Yani buraya bir devlet kurulacağı ya da bir yapı kurulacağı anlaşılıyor. Yani ılımlı mı davranmak lazım, sert çıkmamak mı lazım, bunları sormak istemiştım gerçekten, yoksa konunun derinliklerini biliyorum. Bu aşamadan sonra bir hükümet değişikliği durumunda nasıl tavır takınmalı? Mesela, şimdi siz olsanız ne yaparsınız Şükrü Bey aslında?

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Bence bu tabii Sayın Atıcı, çok haklısınız, bundan sonra bir şeyler yapmak lazım. Hatta bir şeyler yapmakta da çok geç kaldığımız söylenebilir. Başından itibaren Esad'ın işbaşından uzaklaştırılacağı varsayımıyla yürütülen bir Suriye politikamız var. Bunun iflas ettiğini artık kabul edip ve mademki Suriye'nin toprak bütünlüğünü her şeyin üzerinde tutuyoruz ve önceliyoruz, o zaman ona uygun olarak Suriye'nin meşru temsilcisiyle artık doğrudan ilişki kurmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu arada PKK, PYD meselesi de, Amerika Birleşik Devletlerinin Kuzey Suriye'deki varlığı meselesi de ve bu arada tabii oluşturulmak istenen yeni devlet meselesi de aslında Ankara ve Şam arasında ele alınması ve çözülmesi gereken konulardır diye düşünüyorum.

Dr. HAKAN AKBULUT- Efendim, çok teşekkürler.

YAŞAR YAKIŞ- Ben bir şey ilave edebilir miyim Sayın Akbulut?

Dr. HAKAN AKBULUT- Efendim, eğer müsaade ederseniz diğer sorulara geçelim. Çünkü gerçekten çok güzel sorular var. Bu doğrultuda ikinci olarak soruyu Sayın Gürel'e yöneltmek istiyorum. Ergün Beyin bir sorusu, ama ben birleştiriyorum biraz da: Özellikle 12 mil ısrarını Yunanistan sürdürüyor hâlâ ve önümüzdeki dönemde adaların silahlanmasına devam etmesi, Dedeagaç'ta üs kurulması, ABD'nin Dedeagaç'ta üs kurmasının getireceği yansımalar Türkiye'ye yönelik ne gibi sıkıntılar ve riskler barındırıyor? Çok kısa sizden rica edebilir miyim Sayın Gürel?

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Sağ olun, ben de çok kısa cevap vermeye çalışayım. Yani öteden beri Yunanistan'ın uluslararası hukuka, uluslararası anlaşmalara aykırı olarak hem Ege'yi bütünüyle ilgilendiren sorunlarda, hem de özellikle de Güney Ege adalarının silahlandırılması konusundaki tavrı bence hiçbir şekilde uygun bulunabilecek bir tavır değildir ve Türkiye maalesef son dönemde hem işte egemenliği Yunanistan'a açıkça verilmemiş olan adalar üzerinde, Yunanistan'ın egemenlik iddiasını ortaya koyar bir şekilde bu adalara el koymasını, hem de üstelik bu adaları da diğer Doğu Ege adaları gibi, elindeki doğu Ege adaları gibi silahlandırmaya başlaması Türkiye'nin bence uygun bir tepkisiyle karşılanmamıştır. Bunun artık değiştirilmesi gerekir ve bütün bu konunun, yani Dedeagaç ve Ege sorunlarının bence artık Türkiye'nin mavi vatan kavramı içerisinde düşünülmesi gerekir. Bir de şu 12 mil konusuna çok kısa değinirsem, şimdi şöyle şeylerden söz ediliyor: Yunanistan 12 mil iddiasından vazgeçiyor gibi iddialar var. Bu aslında Türkiye'yi yoluna getirmek için yapılan bir iş, 6 milin üzerindeki herhangi bir karasuyu genişlemesi Türkiye'nin temel ulusal çıkarlarına tamamen aykırıdır ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin "*Casus Belli*" kararı 12 mile çıkartılmasıyla ilgili değildir Yunan karasularının, tamamen 6 milin üzerine çıkartılmasıyla ilgilidir. Bunu da Yunanlı ilgililere arada bir hatırlatmak gerekir.

Dr. HAKAN AKBULUT- Efendim, Avrupa Birliğiyle ilgili çeşitli sorular var. Sayın Göğüş'e yönelteceğim bu soruları bir anlamda toplayarak: Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki geldiğimiz nokta ortada, Avrupa Birliğinin Türkiye'ye yönelik geçmişten gelen çifte standardını da biliyoruz, ama Türkiye'nin yerine getiremediği vaatleri de biliyoruz. Bu aşamada Türkiye'nin üyeliği konusunda Türkiye Cumhuriyeti nasıl davranmalı ve Türkiye'nin AB üyeliği artık bizim için bir hayal desek çok mu gerçek dışı bir söylemde bulunmuş olabiliriz? Sizden kısaca ne olur bunda da somut

görüşlerinizi alacağım.

HASAN GÖĞÜŞ- Çok kısa söyleyeceğim. Türkiye bir hayal olsa da bu hayalin peşinde koşmaya devam etmeli, çünkü AB üyeliğinin kendisinden çok AB'ye giden süreç bizim için daha önemli. İşte bu AB'nin zorlaması olmasa hiçbir reform yapılmayacak, ekonomik yönden hâlâ AB'ye bağımlıyız. İhracatımızın çok büyük bölümü, gelen yatırımların mesela, birinci yatırımcı Türkiye ilişkilerimizin kötü olmasına rağmen Hollanda, Avusturya işte Ümit de bilir, Türkiye'deki en büyük yatırımcılar arasında, dolayısıyla zorlamaya devam edeceğiz, ama ben başka konuşmalarda da söylüyorum, yani burada Türkiye için AB üyeliğinden önemli, daha önemli iki unsur var: Birincisi, vize serbestisi. Bunu ısrarla kovalamak lazım, çünkü sokaktaki vatandaş için en önemli şey pasaportu cebine koyup yurtdışına çıkabilmesi, hele bu pandemiyi bahane ederek şimdi Amerikan Sefaretine müracaat ettim. Bilmem 2024'e gün veriyor. Avrupa'daki ülkelerin çoğu 23, sadece bu mülakat için, yani çekilecek bir sefalet değil, dolayısıyla işte o kriterleri en kısa zamanda tamamlayıp, bu Gürcistan mesela, hiçbir üyelik şeyi yok, talebi de yok, ama vize serbestisini kotardı. İkincisi de bu Gümrük Birliğinin güncellenmesi. Mesela, şu hizmetler sektörü, bizim bu gene Ümit hatırlar, Avusturya'daki en büyük sorunlardan bir tanesi bu geçiş belgeleri, yani hizmet sektörü dahil olmadığı için çok büyük sıkıntılarla karşılaşıyoruz. Bu ikisini koparabilirsek AB üyeliği, AB'nin gelecekte bile ne olacağı belli değil. Şimdi birtakım kavramsal tartışmalar var böyle ... (92.29) denilen, yani belki merkezde olmasak bile bir şekilde AB'yle bağlantımız devam edebilir.

Dr. HAKAN AKBULUT- Çok teşekkürler efendim. Sondan bir önceki soruyu Ümit Beye soracağım, sonra da çok değişik bir soru var, o soruyu, son soruyu hangi konuşmacı, değerli konuşmacımız yanıtlamak isterse ona söz vereceğim. Çünkü gerçekten bu soruyu bizim teknik konularda katkı sağlayan Gökhan Bey sormuş ve gerçekten çok ilginç, ben de çok merak içindeyim. Ümit Beye sorum: Değerli katılımcıların sorusu Ukrayna ve Rusya anlaşmazlığı üzerine yoğunlaşmış. Sadece zoom kanalında değil, bize You Tube'dan da sorular geliyor. Onlarla da mümkün olduğu kadar birleştirmeye çalışıyorum. Çok özür diliyorum, bazı soruların yanıtlarını, daha doğrusu soruları yöneltmedim sayın konuşmacıların görüşlerini alamadığımız için, ama son soruyu sorduktan sonra bir soru daha sorup, ondan sonra çok uzatmadan sözü kapanış için Sayın Başkana vereceğim. Ben ayrıca bütün konuşmaları özetleyecek olsam herhalde zaman daha uzayacak, ama zaten

konuşmacılar birçok şeyi çok iyi anlattılar. Ümit Bey: Türkiye Ukrayna-Rusya anlaşmazlığında nerede durmalı, nasıl olmalı? Önümüzdeki dönemdeki gelişmeler nelere gebe ve Türkiye Ukrayna-Rusya anlaşmazlığının kanal Avrupa'yla ilişkisi hususunda da birkaç şey söyler misiniz? Çok teşekkürler.

ÜMİT YARDIM- Hakan Bey, bugün Rusya-Ukrayna arasındaki gerginlik durumu sadece ikili bir sorun değil, küresel bir sorun, yani yeni bir kutuplaşmanın unsuru, dolayısıyla böyle bir sistem içinde zaten kendisi yanlış yerde duran Türkiye'nin, hani bu sorunun çözümüne yönelik çok büyük bir girişimlerde, stratejik adımlarda bulunması söz konusu değil. Neyi kastediyorum? Gerek kendisinin NATO'yla sorunları, Avrupa Birliğiyle sorunu olan bir Türkiye'nin biraz önce de söylediğim gibi çok suni bir işbirliği düzeyi içindeki Rusya'yla bir araya gelerek Ukrayna'yla, bunlar çok fantastik şeyler, ama pratikte şu ilk adım atılabilir:

Madde 1: Ait olduğu NATO bloğundan çok aykırı düşmemeye çalışmak, ben bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Aynı eleştiriler Almanya'ya da yapılıyor, ama Almanya bunun maliyetini ödeyebilir, ama böyle bir senaryo Türkiye için çok daha sıkıntılı olur. Bu konuda genel bloğun dışında madde 1.

Madde 2: İkincisi, mesela, drone satışları konusunda Ukrayna'ya Türkiye'nin çok dikkatli olması lazım. Drone satışları konusu Rusya hemen hemen her boyutta, hatta devlet başkanı düzeyinde Türkiye'yi uyarıyor. Çünkü sonuçta savaşan, savaş eşiğindeki taraflar var ve Türkiye bunların bir tanesine drone satıyor. Bu 2. madde, dikkatli olması lazım.

Madde 3: Üçüncü unsurda şunu söyleyelim: Böyle sorun o kadar büyük bir sorun ki böyle Ukrayna, Rusya liderlerini Türkiye'de toplayıp, bir araya getirip soruna çözüm, ya bunlar afaki şeyler, ama şu olsa olurdu: Türkiye'nin ilişkileri normal olmuş olsaydı Batı'yla da, Ukrayna'yla da, Rusya'yla da mesela, Normandiya formatı çerçevesinde Türkiye ikili devletin toplantısına ev sahipliği yapabilirdi. Çünkü bu tür ev sahipliği için illa o formatın içinde olmak gerekmiyor. İtalya'da da yapılabilir. Mesela, bu tür faaliyetlerde bulunabilir ve mütevazı katkılar sağlayabilirdi. Çünkü onun dışında başka format yok bu sorunla ilgili olarak, benim hani Türkiye'nin kendini biraz daha kollamasının, kollamaya çalışmasının bir adım atmaktan çok daha yararlı olacağı kanaatindeyim.

Montrö konusu gerçekten çok uzun, sizin sitenizde de çok önemli yazılar var,

ama şöyle bir senaryo olsaydı, Kanal İstanbul şu an açık olmuş olsaydı ki hukuki statüsü de belli değil, oradan askeri gemi giriş-çıkışları, Amerika'nın baskısı, Rusya'nın, NATO'nun baskısı gibi unsurlara Türkiye'nin dayanabilmesi bu şartlar altında asla ve asla mümkün değildir ve Karadeniz tam bir savaş alanına dönerdi. Montrö Türkiye'nin Şükrü Bey de biraz önce söyledi, gerçekten bağımsızlığına giden yolda Hatay'la birlikte en büyük başarılarından birisidir. Bugün Ukrayna Savaşı Karadeniz üzerinden çok daha vahim bir düzeylere gelmiyorsa, hepimizin de Montrö'ye saygımızı bir kez daha yenilememiz gerekir. Bu kadar söyleyeyim Hakan Bey.

Dr. HAKAN AKBULUT- Çok teşekkürler Ümit Bey, çok mersi. Son bir soru gerçekten ilginç bir soru, hangi değerli konuşmacımız yanıtlamak ister bilmiyorum. Lütfedip eğer bu konuda bir şeyler söylese ben de çok şey öğrenmiş olurum. Sorunun yanıtını aldıktan sonra da son sözü Sayın Enis Tütüncü'ye kapanış için vereceğim Sayın Başkanımıza, ondan sonra toplantımızı bitireceğiz. Soru şöyle: Metaverse'de yeni bir dünya inşa ediliyor teknolojiyle tabii, sizce burada dış politika ya da dış ilişkiler olacak mı? Böyle bir soru tabii konumuzla hiç alakalı değil, ama dış politikanın teknolojik anlamdaki değerlendirmesine yönelik belki birkaç şey söylemek isteyen değerli konuşmacımız varsa büyük memnuniyet duyarız.

Prof. Dr. ŞÜKRÜ SİNA GÜREL- Bilmiyorum, ben şimdilik bu dünyayla ilgiliyim.

Dr. HAKAN AKBULUT- Peki, çok teşekkürler. O zaman daha fazla...

ÜMİT YARDIM- Hakan Bey, bir cümle: Dış politikanın aslında ilgilenmediği hiçbir alan yok. Günün birinde belki bugünün şartlarında değil, ama ileriki yıllarda bu konunun da önemli bir dış politika olabileceğini ben düşünüyorum. Bakın, 19. Yüzyıl dönemlerinde Artık, ... (99.26) Antarktika konuları dış politika alanı değilken bugünlerde artık o bölgelerin bile hangi ülkelerin denetiminde olacağı meselesi artık gündemde olan bir konudur. İleriki dönemde olabilecektir.

Dr. HAKAN AKBULUT- Peki, çok teşekkürler efendim. Efendim, kapanış için Sayın Başkanımıza söz vermeden evvel değerli konuşmacılarımıza lütfedip geldikleri ve değerli görüşlerini ifade ettikleri için çok teşekkür ediyorum, çok güzel, çok yararlı bir toplantı oldu. Katılımcılar, değerli katılımcılar, bu akşam burada beraber olmaktan da büyük onur duydum. Siz bu gece bizimle beraber olmakla bize güç verdiniz, katkı

sağladınız, tekrar çok teşekkür ediyorum. Son söz Sayın Başkanımızın, buyurun efendim.

ENİS TÜTÜNCÜ- Teşekkürler Sayın Akbulut. Değerli katılımcılar, gerçekten son derece değerli, ufuk açıcı ve hükümetin politikaları açısından hükümete çok güzel ipuçları veren bir toplantı yaptık. Katılımcılara, Sayın Bakanlara, Büyükelçilere candan teşekkürlerimizi ve şükranlarımızı sunuyoruz. Konuşmamda, açış konuşmamda da belirttiğim gibi biz Türkiye'nin sorunlarının çıkış yolunun yeni bir devlet yapılanmasında, yeni bir demokratik sosyal devlet anlayışından geçtiğine inanıyoruz ve bunun yeni temel taşında yükselen, yükselecek projesini ortaya koymaya çalışıyoruz. Bu temel taşlarından bir tanesi dış ilişkiler masasıdır. Bu masayla ilgili bu gece son derece önemli bir toplantı yaptık. Bundan sonraki toplantılarımızı diğer masalarda yürütmeye çalışacağız. Gerçekten Sayın Akbulut da moderatörlüğü için çok başarılı bir örnek gösterdi. Vakit de epey geçti, bu güzel yorumların dışında ben daha ötede bir yorum yapmayı uygun görmüyorum. Ağzınıza sağlık, bileğinize sağlık, yüreğinize sağlık, iyi ki varsınız. Bütün katılımcılara ve sizlere teşekkürlerimizi, şükranlarımızı sunuyoruz, iyi akşamlar.